

Güney Marmara Adaları Kültürel Mirasının Risk Altındaki Değerleri

Başak Emir

Kültürel miras öğeleri, kültürlere derinlemesine işlemiş değerlerin atfedildiği kültür ürünleridir. Bir kültürü, o kültürün ürünlerinden bağımsız düşünmek oldukça sınırlı bir kavrayıştır. Zira bağlamsız bir mânâ, ya da mânâsız bir bağlam düşünülemez.

Kültürel mirasın tanımına baktığımız zaman, onun öznel amaçlarla ilişkilendirilen ve nitelendirilen, günümüz referansı ile filtrelenen bir algıyla tanımlandığını görülebilir. Teorisyenler, mirasın tanımında tam da bu öznellik sebebiyle ortak ve tek bir düzlemde birleşememişlerdir çünkü kültürel mirasın anlamı ve dolayısıyla da ona verilen değer, zamandan zamana, bulunduğu mekândan bir diğer mekâna ve toplumdan topluma farklılıklar gösterir.

Genel olarak, kültürel mirasın “öznel” olduğu (Harvey 2008, 20) ve bu nedenle “şekillendirilebilir” (Lowenthal 1998, 226; Harvey 2008, 32) olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, miras öğesine verilen değer “atfedilir, asla özünden değildir” (De la Torre 2013, 159); değer aktarılamaz, ancak zamanın kendisi tarafından, yani değişimle yeniden tanımlanabilir. Bin yıl sonra, şimdiki değerli bir varlık, bugünkü değerine göre muazzam bir değişim gösterecektir. Bu nedenle mirasın tek ortak niteliği öznel olduğu yönündedir.

Günümüz kültürel miras anlayışında değerler, mirası algıladığımız çerçeveyi oluşturur ve mirasa atfedilen değerler de onun nasıl yorumlandığına bağlı olduğu için her paydaşın bakış açılarını anlamak büyük önem taşır. Mirasa atfedilen değer aslında kişisel ve/veya toplumsal bir yorumdur. Miras öğesi ile etkileşim onun anlaşılmasında kilit unsur olduğundan, her bir birey ve paydaş için mirasın değerini oluşturan, bu etkileşimdir, aksi takdirde verilen değer varsayımsal olur. Bu sebeptendir ki, miras öğelerinin yerel

halkın günlük yaşamındaki mevcut değerlerini anlamak, bu değerleri birlikte yeniden yorumlamak ve bunu yaparken de mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak mirasın korunmasında bütüncül bir yaklaşım için çok büyük önem taşır.

Bu nedenle, Güney Marmara Adaları’nda yapılan mimari mirasın belgelenmesi ve risk değerlendirmesi çalışmalarıyla birlikte ayrıca bir de bu mirasın yerel toplum için ne ifade ettiğini anlayabilmek üzere bir de değer analizi çalışması yapılmıştır. Yerel halkın adalardaki kültürel mirasa nasıl değer verdiğini analiz edebilmek için Güney Marmara Adaları’nda yaşayan insanlarla görüşüldü ve yerel hafıza hakkında bilgi toplandı. Böylece, mimari risk değerlendirme raporları, bölgedeki somut taşınmaz mirasın mimari ve tarihi önemini ve mevcut durumunu vurgularken, ek değer analizi bölümü risk altındaki miras değerlerine yoğunlaşmaktadır. Yerel toplum tarafından aktarılmış ve/veya yeniden yorumlanmış değerleri de dahil ederek adalıların kendi miraslarına olan tutumunu, onlara atfettikleri değeri daha geniş anlamda anlamak amaçlanmıştır.

Metodoloji

Bu çalışma kapsamında ada ziyaretlerimizde, 70 kişi ile yüz yüze görüşüldü. 146 kişi de internet üzerinden anket formumuzu yanıtladı. Bu ankette, bölgedeki başlıca miras varlıkları listelendi ve bu varlıklar hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları soruldu.

Anket formu, 22 yapı ile ilgili 25 sorudan oluşuyordu. Kişilere, ilgili yapının adını sorularak o isimdeki yapıyı bilip bilmediklerini, eğer biliyorlarsa onlara göre ne kadar önem arz ettiği¹ ve bu yapıların yine onlara göre yeteri kadar korunup korunmadığı anlamaya çalışıldı. Ankete dahil olan 22 yapı, incelenen yapılar arasında görece en riskli

¹ Anket içerisinde yapıları puanlayarak değer analizi yapıldı: 1 önemsiz, 2 az önemli, 3 ne önemli ne değil, 4 önemli, 5 çok önemli olarak kaydedildi.

olanlar ile mimari açıdan değer arz edenler arasından seçildi. Ayrıca bu 22 yapı arasından üçü, zaman içinde değişen isimleriyle ayrı ayrı tekrar soruldu. Bu şekilde, hangi isimle toplum hafızasında yer aldığı öğrenilmeye çalışıldı.

Analiz

Yüz yüze görüşülen 70 kişinin 45'i erkek, 25'i kadındır. Bu kişiler Topağaç, Saraylar, Çınarlı, Gündoğdu ve Asmalı mahalleleri ile Marmara merkezde yaşamaktadır. Görüşülen en yaşlı kişi 86, en genç kişi 16 yaşındadır. Görüşülen kişilerin yaş ortalaması 55'tir. Bu kişilerden sadece altı tanesi yılın belirli zamanlarında adada yaşamaktadır. Geri kalan çoğunluğun adada geçirdiği süre ortalama 46 yıldır.

İnternet üzerinden anketimizi yanıtlayan 146 kişinin 64'ü erkek, 79'u kadındır. İki kişi cinsiyet belirtmemiştir. Anketimizi internet üzerinden yanıtlayan kişilerin en yaşlısı 84, en genci 18 yaşındadır. Sadece bir kişinin yaşını belirtmediği bu grubun yaş ortalaması 49, adada geçirdikleri süre ortalaması ise 37,7 yıldır.

Her iki anket grubumuzdaki kişilerin adada geçirdikleri süre uzun bir dönemi kapsamaktadır. Ayrıca, katılımcıların yaş aralığının geniş olması, toplumsal hafızadaki kültürel mirasın, kuşaklar arasındaki yitimin de gözlemlenebilmesine olanak sunmuştur.

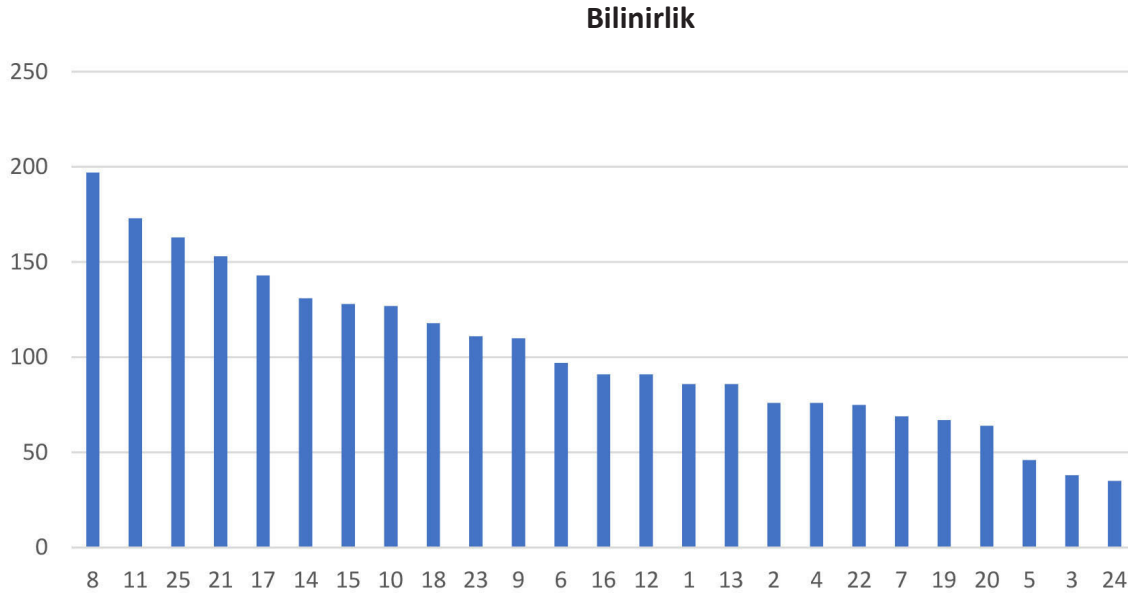
Anketimizde sorulan yapılar aşağıda listelenmiştir²:

1. **Asmalı Mahallesi'ndeki Yılanlı Ev**
(Asmalı, Kartal Ailesi Evi)
2. **Paşalimanı'ndaki Şaraphane Binaları**
(Paşalimanı, Şaraphane Kompleksi)
3. **Ekinlik, Yedi Kardeşler Evleri**
(Ekinlik, Tahsin Tutucu Evi ve Ulu Ailesi Evi)
4. **Ekinlik'teki Kilise**
(Panagia Kilisesi, Koimisis tis Theotokou)

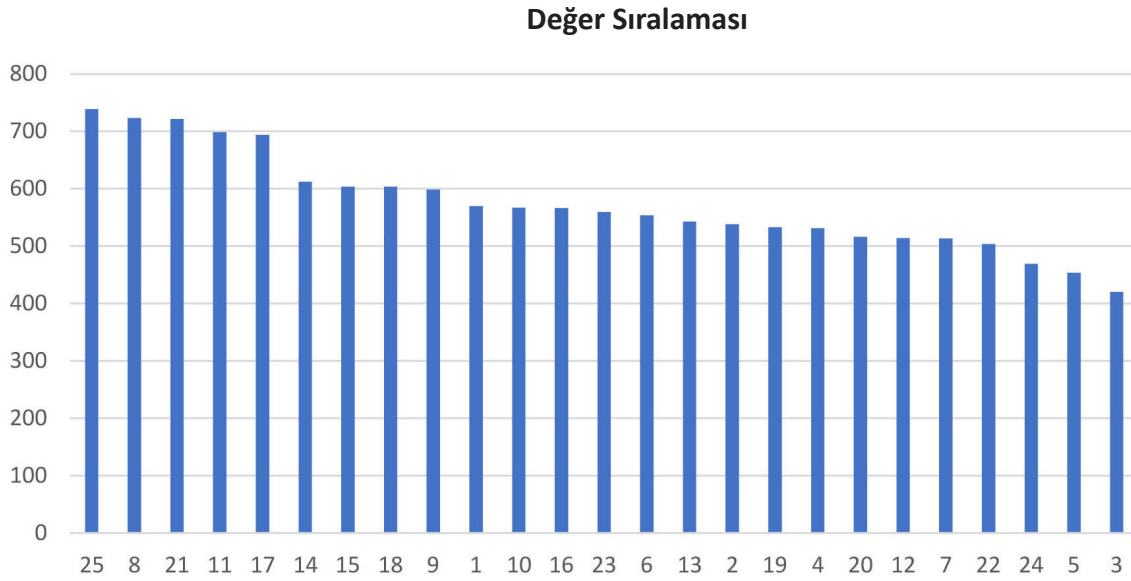
5. **Ekinlik'teki Rum Okulu**
(Ekinlik Rum Kız Okulu)
6. **Asmalı'daki Kastrella Manastırı**
(Panagia Kastrella Manastırı)
7. **Avşa'daki Aya Yorgi Manastırı**
(Agios Georgios Manastırı)
8. **Saraylar Mermer Fabrikası**
(Mermer Taş Fabrikası)
9. **Marmara, Ekinlik ve Paşalimanı adalarındaki değirmenler**
10. **Marmara merkezdeki Rum Kız Okulu**
(Pantelidia)
11. **Eski Jandarma Karakolu**
(Pantelidia)
12. **Gündoğdu Manastırı**
(Agios Ermolaos Manastırı)
13. **Marmara Taksıyarhis Kilisesi**
(Taksıyarhis Kilisesi)
14. **Marmara'daki Eski 'Yahudi' Dükkânı**
(İnternet Kafe)
15. **Marmara'daki Eski 'Yahudi' Dükkânı**
(Seramik Atölyesi)
(Mimari Risk Raporlarında yok)
16. **Marmara'daki Rum Erkek Okulu**
(Kyriakidia)
17. **Marmara'daki Halk Eğitim Merkezi**
(Kyriakidia)
18. **Asmalı Sahildeki Ev**
(Tınaz Ailesi Evi)
19. **Marmara'daki Sinagog**
(Marmara Adası Sinagogu)
20. **Saraylar Aziz Nikolas Kilisesi**
(Agios Nikolaos Kilisesi)
21. **Saraylar, Yana Çiftliği'ndeki Kilise**
(Agios Nikolaos Kilisesi)
22. **Topağaç Mahallesi Manastırı**
(Agios Timotheos Manastırı)
23. **Çınarlı'daki Manastır**
(Mimari risk raporlarında yok)
24. **Saraylar'daki Rum Okulu**
(Mimari risk raporlarında yok)
25. **Eski mezarlıkların yerleri**
(Mimari risk raporlarında yok)

² Yapılar, özellikle yereldeki bilinen isimleriyle soruldu. Parantez içinde belirtilen isimler mimari risk raporlarında yer alan isimleridir.

Bu yapıların yerel toplum tarafından en bilinenden en bilinmeyene doğru sıralı şeklini belirten grafik aşağıda yer alır.

Bu yapıların yerel toplum tarafından değer sıralaması grafiği aşağıda yer alır.

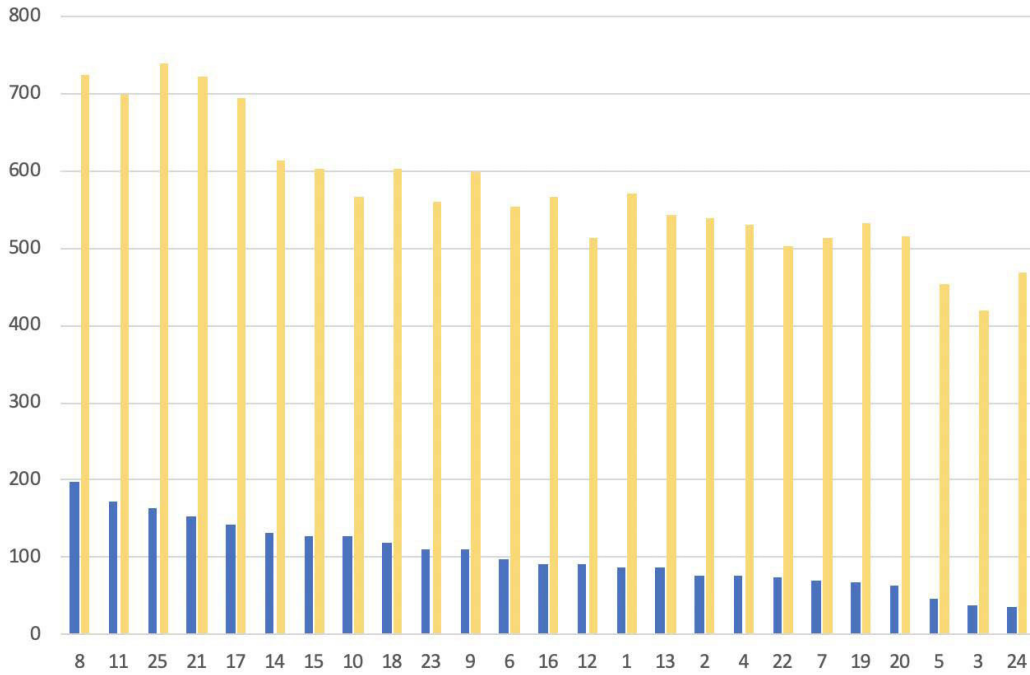
Genel olarak bu bölgede, bölge sakinleri tarafından en bilinen ve mezarlıklardan sonra en büyük öneme sahip olan yapı, zamanında adanın ekonomisinde de çok büyük yer etmiş olan Saraylar Mermer Taş Fabrikası'dır. 1912 yılında kurulmuş, Türkiye'nin ilk mermer fabrikası olan 'Mermer Taş Fabrikası' (bkz. s. 154), görüştüğümüz insanlar tarafından Marmara Adası'nın en bilinen ve en önem verilen miras varlığı olarak

görülmektedir. 1974 yılında kapanmış olan bu fabrika ayrıca ada sakinleri tarafından bir Cumhuriyet mirası olarak da algılanmaktadır.

Bölge sakinleri tarafından en az bilinen ve dolayısıyla yine en az değer verilen yapılar ise, bu proje kapsamında ziyaret edilmiş ancak risk raporları arasında yer almayan Saraylar'daki Rum Okulu, Ekinlik Adası'nın

peyzajında oldukça görünür olan ancak isim olarak hafızalardaki yerini kaybetmiş olan Ekinlik Yedi Kardeşler Evleri (bkz. s. 93 ve 126) ve yine Ekinlik'teki 1935 depreminde ciddi şekilde zarar görmüş, bu tarihten sonra kullanılmayan ve herhangi bir onarım geçirmemiş olan Rum Okulu'dur (bkz. s. 131). Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki, bu sonuçlar tüm Güney Marmara Adaları'ndan elde edilen verilerin analiz sonucudur; elbette ki, sadece Ekinlik Adası ölçeğinde ele alındığında bu son iki yapının bilinirliği artabilir.

Bu yapıların, mimari risk matrisindeki yerlerine baktığımızda Mermer Taş Fabrikası, Endüstriyel ve Ticari Yapılar ölçeğinde en yüksek önem derecesiyle yer almaktadır. Anketimizde Ekinlik Yedi Kardeşler Evleri olarak adlandırdığımız Ekinlik Tahsin Tutucu Evi ve Ulu Ailesi Evi ise aynı önem derecelerini göstererek konutlar ölçeğinde önem derecesinde ikinci sırada yer almaktadırlar. Ekinlik'teki Rum Kız Okulu ise önem derecesi ile üçüncü sırada yer almaktayken en büyük risk altında olan eğitim yapısı olarak belirtilmiştir (bkz. 'Risk Matrisi').

Yukarıdaki tabloda mavi sütunlar yapının bilinirliğini, sarı sütunlar ise yapıya verilen önem derecelerinin toplamını temsil eder. Buradan da görülebildiği gibi, yapının bilinirliği ile verilen önem dereceleri paralellik gösterir ki, önem yani yapıya atfedilen değer (mânâ), bilinirlik yani etkileşim ile oluşan bir parametredir. Atfedilen değerler, bağımsız olarak var olamayan ancak sadece zihnin dünyanın geri kalanıyla etkileşimi yoluyla üretilen temsiller olarak anlaşılabilir (Kyriakidis 2019, 33).

Bir varlığı verdiğimiz önem kadar koruruz
Toplumsal hafızanın miras değerlendirme biçimlerine dair etkisini daha iyi örneklemek

açısından saha analizleri esnasında saptanan bazı yapılara dair birkaç örneğe değinmek yerinde olacaktır.

Mimari Risk Matrisine bakıldığında zaman önem ve dayanıksızlık derecesiyle (36,00) en yüksek risk altında bulunan yapı Marmara Adası, Asmalı Mahallesi'nde bulunan, yerelde Yılanlı Ev olarak adlandırılan Kartal Ailesi Evi'dir (no. 1; bkz. s. 77). 1888 yılında yapıldığı düşünülen bu ev, fresk detayından yola çıkarak yerelde Yılanlı Ev olarak adlandırılmış ve bu isimle anılmaktadır.³ Bu evi, anket yaptığımız 214 kişi arasında sadece 86'sı anımsadığını, gördüğünü ya da duyduğunu belirtmiştir. Verilen değer dereceleri

³ 360 derece tur ve detaylı görünüm için bkz. www.adalarmirasi.org

toplamı ise 570'dir ve anket sonuçları listemizle onuncu sırada yer alır. Taşıdığı riskler ve dayanıksızlık derecesi itibarıyla de özellikle mahalle sakinleri tarafından oldukça "tehlikeli" olarak ifade edilmektedir. Özellikle çocukların bu sokaktan geçmesine izin verilmediği de belirtilmiştir.

Yine bu evle ilgili önemli bir olgu, fresklerin ada sakinleri tarafından anlamlandırılmamış olduğudur. Evin içinde yer alan çift başlı kartal motifleri, Osmanlı Dönemi'nde Asmalı Rumlarına denizcilikte iyi oldukları için verilen inisiyatif ve başarının sembolü-yken (bkz. s. 81) şimdi bu anlam tamamen yok olmuştur. Ve hatta, evin içinde yer alan bu semboller gereği, günümüz yerel sakinleri tarafından, bu ev bir papazla bile ilişkilendirmekte ve "Yılanlı Ev" olarak adlandırıldığı gibi ayrıca "Papazın Evi" olarak da adlandırılmaktadır. Bu noktada ise kültürel değerlerin semboller yoluyla aktarımının, kültürel farklılıklarda uğradığı kesinti görülebilmektedir.

Daha evvel de belirtildiği üzere, anket formumuzda, üç yapıyı, zaman içinde değişen isimleri ile tekrar ederek sorduk. Bunlardan biri daha sonraları jandarma karakolu olarak kullanılmış (no. 11) olan, Marmara merkezdeki Rum Kız Okulu'dur (no.10; bkz. s. 136). Bu okulun yapımına 1912'de başlanmış ve yapı 1914'te tamamlanmıştır⁴. Mübadele yıllarına kadar okul olarak hizmet vermiş olan bu yapı, mübadeleden sonra, adanın yeni sakinleri tarafından, Jandarma karakolu olarak kullanılmıştır ve yerel hafızadaki bilinen güncel hali yine bu kullanıma bağlıdır. Anket sorularımıza cevap verenler arasında aynı yapıyı jandarma karakolu olarak bilenlerin sayısı 173 iken, Rum Kız Okulu olarak bilenlerin sayısı 127'dir. Jandarma karakolu olarak adlandırıldığında verilen değer toplamı 698 iken, "Rum Kız Okulu sizce ne kadar değerlidir?" diye sorulduğunda verilen cevaplardan oluşan değer toplamı 567'dir.

Bir diğer yapı ise, günümüzde Hhalk eğitim merkezi olarak kullanımda olan Marmara Merkez'deki Rum Erkek Okulu'dur (bkz. s. 140). 1910 yılında inşası tamamlanan bu yapı, mübadele yıllarına kadar okul olarak

hizmet vermiş ve mübadeleden sonraki yıllarda adanın yeni sakinleri tarafından günümüze kadar farklı işlevlerde kullanılmıştır. Anket sorularımıza cevap veren 214 kişi arasında aynı yapıyı Halk Eğitim Merkezi olarak bilenlerin sayısı 143 iken, Rum Erkek Okulu olarak bilenlerin sayısı 91'dir. Günümüz işleviyle adlandırıldığında verilen değer toplamı 694 iken, "Rum Erkek Okulu'nun sizce önemi nedir?" diye sorulduğunda verilen cevaplardan oluşan değer toplamı 566'dir.

Her iki yapı, konum olarak da birbirlerine oldukça yakındır ve daha ziyade günümüz işleviyle daha çok bilinmektedirler. Marmara Merkez Mahallesi sakinleri, şu an âtl durumda kalmış olan ve mimari risk matrisimizde eğitim yapıları grubunda önem derecesiyle ilk sırada yer alan Rum Kız Okulu'nun bir zamanlar gündeme gelen müze olarak kullanıma açılmasına olumlu yaklaşımlarını ve bu yöndeki isteklerini yüz yüze görüşmelerimizde özellikle belirtmişlerdir.

Son örnek yapı ise toplum tarafından daha ziyade Yana Çiftliği'ndeki Kilise (no. 21) olarak bilinen, Saraylar Mahallesi'nde yer alan Aziz Nikolas (Agios Nikolaos) Kilisesi'dir (no. 20) (bkz. s. 57). Bu yapıyı kendi ismi ile bilenlerin sayısı 64 iken, yerelde, toplum arasında daha sıklıkla bulunduğu araziye verilen Yana Çiftliği adıyla birlikte ananların sayısı ise 153'tür. Yana Çiftliği'ndeki kilisenin önemi sorulduğunda verilen değerler toplamı 721,5 iken, Aziz Nikolas Kilisesi olarak sorduğumuzda aynı yapıya verilen değerler toplamı 516'dır.

Değer analizimizde "Yana Çiftliği'ndeki Kilise" olarak en değerli 3. yapı görülen bu kilise, Güney Marmara Adaları Mimari Risk Analizi Matrisi'nde 15,00 önem derecesiyle bu proje dahilindeki dini yapılar arasında en önemli olarak derecelendirilmiş ancak 12,00 dayanıksızlık derecesiyle dini yapılar arasında en az risk altındaki yapı olarak belirtilmiştir (bkz. 'Risk Matrisi').

Bu yapı kilise olduğundan ve orijinal ismi yereldeki Müslüman kültüre görece yabancı geldiği için bu yapıyla aralarındaki bağı

⁴ 360 derecelik tur için bkz. www.adalarmirasi.org; öncesi ve sonrası görünüm için bkz. www.adalarmirasi.org

yakın tarihe kadar, gündelik hayatlarında yer etmiş olan çiftlik/arazi ismiyle birlikte anıyor olmaları doğaldır. Ayrıca, adanın günümüz sakinleri, bu kiliseyi, bölgedeki tüm diğer kiliselere oranla daha iyi bilmekte ve Yunanların zaman zaman ziyaret ettiği bir yer olması sebebiyle de bu ziyaretler üzerinden de toplum hafızasında muhafaza etmektedirler. Ancak yine de özellikle bu yapıda gözlemleyebildiğimiz, iki farklı isimle adlandırıldığında aynı yapıya karşı verilen değerler arasındaki muazzam fark, bize kültürel mirasın korunmasında toplum hafızasının ve bu hafızanın miras varlığına atfettiği değerlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Yüz yüze yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere ada sakinleri tarihi miraslarına farklı oranlarda değer vermekle birlikte, bu mirası koruma yöntemi ve içeriğine dair yeterli bilgi sahibi değildirler. Bu sebeple de özellikle vurgu yapılan nokta insanların evleri tarihi eser olarak tescillenmesinden duyduğu kaygı olarak gözlemlenmiştir. Bu kaygı öyle derecelere varmaktadır ki, bazı evlerin sahipleri evi kaderine terk ederek yıkılmasını beklediklerini belirtmişlerdir. Gözlemlenen yanlış koruma uygulamaları da yine adadaki mimari mirasa zarar vermeye devam etmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için bölgede bilgilendirme ve kapasite geliştirme çalışmaları⁵ yapılması gereklidir. Bu çalışmalar ile insanlara koruma kuralları, yasal hakları ve doğru koruma uygulamaları gösterilerek bu kaygı azaltılabilir ve insanların bu evlerle olan ilişkisine yeni bir boyut kazandırılabilir.

Bu çalışma süresince kadınların yapılarla olan ilişkilerinin ve yapıları anımsama şekillerinin çoğunlukla eşleri ile kurdukları ilişki üzerinden biçimlendiği anlaşılmaktadır. Doğrudan yapılarla ilişkisi bulunmayan kadınların çoğunluğu, erkeklerden duyduğu hikayeler ve anlatılar kadarıyla yapıları ve hikayelerini tarif etmektedir. Ayrıca, aynı adada yaşayan, farklı mahalle sakinlerinin

bir diğer mahalledeki miras varlığına dair bilgisi de çok azdır. Bu da bize ada sakinlerinin coğrafi yaşam alanlarının da oldukça dar olduğunu ve mahalleler arası etkileşimin bile minimum düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sebeple, adada yapılabilecek kültürel miras ve kapasite geliştirme çalışmalarının ada kapsamında dahi daha lokal olarak, mahalle bazında da ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Yerel toplumun neye önem verdiğini anlayabilmek için anket sorularımıza ek olarak saydığımız miras varlıklarına eklemek istedikleri olup olmadığını sorduk. Verilen cevaplar arasında öne çıkan örnekler Marmara Merkez Mahallesi'nde yer alan, yakın zamana kadar hıdrellez kutlamalarının yapıldığı, yerelde köşk ya da kale olarak adlandırılan Cin İzzettin Paşa Konağı⁶, adanın çeşitli yerlerinde bulunan çeşmeler⁷, Çınarlı Mahallesi'ne de isim vermiş olan yüzlerce yıllık çınar ağaçları, Marmara Adası'yla özdeşleşmiş mermer ocakları, Roma Dönemi'nden kalan mermer eserler ve lahitlerin de bulunduğu Saraylar Açık Hava Müzesi, Marmara Merkez Mahallesi'nde Kule Burnu olarak adlandırılan yerde yer alan ve günümüze ulaşmayan Panagia Kilisesi ile restore edilmiş bazı sivil yapılar ve Kaletpe mevkiide yer alan Marmara Kalesi olarak adlandırılan Ceneviz kalesidir.

Verilen cevaplar arasında doğal zenginlikler de yer almaktadır. Bu da bize adanın, doğal peyzajına da toplum tarafından verilen değerin, yapılan çalışmalarda diğer tüm paydaşlar tarafından ayrıca dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Yerelin verdiği önem ile bağışık ve bütünleşik koruma planlarının yapılması, bu bölgede siyasi tarihin sonuçları dolayısıyla zarar görmüş yapılara ve miras varlıklarına sürdürülebilirlik kazandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, yine aynı tarihin, adanın kültürünün zenginleşmesinde de bir etken olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, mübadele sonrası Girit'ten gelen aileler

⁵ KMKD'nin KORU Projesi kapsamında yapılan "Tarihi Ev Malikleri" eğitimi buna örnek teşkil eder. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.koruprojesi.org/?p=yetiskin-egitimi&id=2&title=tarihi-ev-malikleri> (erişim tarihi: 21.03.2020)

⁶ Bu isim de yine adalılar tarafından verilmiş bir isimdir. Yapının gerçek ismi bilinmemektedir. Ayrıca 360 derece tur için bkz. www.adalarmirasi.org

⁷ Bu çeşmelerin bazılarının projemiz kapsamında, HERITAGE (Heritage Management Organization) tarafından 3 boyutlu modelleri yapılmıştır; bkz. www.adalarmirasi.org

Girit yemek kültürünü adaya taşımış ve oradaki yeme içme alışkanlıkları ile adanın bitki örtüsü ve tarım ürünleri ile birleştirerek yeni ve adaya özgü tatları ada kültürüne katmışlardır.

Sonuç

Mirası yaşatmak onu korumak demek

Son yıllarda kültürel miras kavramı ve miras yönetim biçimleri çok daha geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Yaratıcı-kültürel endüstriler ve kültürel miras, toplumların gelişimi için temel araçlar olarak kabul edilmiştir. Sürdürülebilir miras yönetiminin ve korumanın, kültürel miras paydaşlarının karşılıklı iş birliği ile en etkin şekilde sağlandığı görülmektedir. Bu nedenle, miras yöneticileri için toplum katılım araçları ve karşılıklı ilişkiler, mirasın korunmasında hayati öneme sahipken, değerler, mirasın yorumlaması için merkezi rol oynamaktadır.

Doğru ve etkin bir şekilde aktarılamayan değerler bütünlüklerini yitirmektedirler. Bu değerlerin iletişimi için toplum katılımı, tüm paydaşların sürdürülebilir korumaya katkı sağlayabilmesi açısından da önemlidir. Bugün, doğru iletişim araçlarıyla aktarılması gereken, kültürel mirasın metalaştırılmış ürün değeri değil, paydaştan paydaşa değişebilen tarihsel değeridir. Aynı zamanda toplumla etkileşimde bulunmak ve miras varlığının çevresindeki toplumlar için ne ifade ettiğini anlama yolunda da temel bir araçtır.

Kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunması ve yönetilmesi için özellikle toplumların öncelikli olduğunun kabul edilmesi; (Faro Tüzüğü - 2005; Amsterdam Bildirgesi - 1975) mirasın, “çok paydaşlı ve çok sesli” (Aksoy - Ünsal 2012, 8) bir yönetim biçimi gerektiren “çok katmanlı” (Aksoy - Ünsal 2012, 8) bir kavram olarak evrilmesine sebep olmuştur. Günümüzde hem somut hem de somut olmayan kültürel miras, varisleri tarafından yeni atıflarla değiştirilebilen ve/veya geliştirilebilen değerlere sahip olarak algılanmaktadır. Bu sebeple ilgili projelerle sağlanmaya çalışılan bütüncül koruma için kültürel miras değerlerinin toplum için ne ifade ettiğini anlamak çok büyük önem taşır. Ayrıca, ancak bu şekilde bir yaklaşım *yaşayan miras* kavramını da gerçek ve uygulanabilir bir pratiğe dökülebilir.

Bu sebeple, Proje bağlamında yapılan çalışmalar sonucunda da görülmektedir ki, kültürel mirasın anlamı ve dolayısıyla toplum tarafından ona atfedilen değeri bireyler, toplumlar ve dönemler arası büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Bu, tarihsel süreçlerin doğal bir sonucudur ve miras yönetiminde dikkate alınması gereken elzem bir olgudur. Miras varlığı ile onun çevresinde yaşayan toplumlar arasındaki ilişkide kırılma noktalarını tanımlamak ve miras varlığını bu insanların gündelik hayatlarının bir parçası haline getirmek, onu yaşatmaya devam ettirmek demektir.